

Modløshed og træthed lyser ud af øjnene på denne unge, tyske stormtroppesoldat – kun en stor knægt...

Foto: Scherl - Bundesarchiv.

De, der aldrig kom hjem.

4. krigsåret 1917 - "Das lange Jahr".

Research og tekst: Kitta og Sven Petersen, Kalundborg.

Året 1917 bliver i mange tyske beretninger om 1. Verdenskrig kaldt "Das lange Jahr". Stor krigstræthed – psykisk og fysisk - prægede efterhånden stemningen på begge sider af Vestfronten, som stort set ikke havde rykket sig siden efteråret 1914. Soldaterne var vidne til umådelige tab af gode kammeraters liv – uden at de følte, at det førte nogen vegne hen. Den hurtige ende på krigen, som alle sejrbevidst havde forestillet sig i 1914, udeblev. Samtidig forpestede regn, kulde, rotter, lus og mudder til knæene det daglige liv i skyttegravene. Det sidste var ikke mindst tilfældet ved fronten i Flandern.

***

Kvindelige og mandlige demonstranter fra Putilow-Værkerne 23. februar

To store begivenheder kom til at påvirke udviklingen af krigen i 1917: Den russiske revolution, som startede i februar 1917 og USA's indtræden i krigen på den franske/britiske side sidst på året.

I Rusland havde krigen bragt stor nød og elendighed til civilbefolkningen. Da forsyningsituationen i starten af 1917 blev stærkt forværret, udbrød der i februar store demonstrationer og optøjer i St. Peters-

borg. I marts måtte Zar Nikolaj 2. derfor abdicere. Den efterfølgende provisoriske regering forsøgte at videreføre krigen mod Tyskland og dets allierede. Man begyndte på nye offensiver, som dog mislykkedes.

Efter pres fra befolkningen, indgik kommunisterne, som var kommet til magten ved revolutionen i oktober 1917, en våbenstilstandsftale - og siden fred - med Tyskland og dets allierede i starten af 1918. Tyskerne førte nu tropperne fra Øst- til Vestfronten og mente, at man nu endelig kunne vende krigslykken til egen fordel.

Hidtil havde USA forholdt sig neutralt indtil 1917, - dog med leverancer ad søvejen af krigsmateriel og andre varer til Tysklands fjender. Englænderne derimod blokerede i Nordsøen for leverancer af levnedsmidler, brændstof osv. til Tyskland. Tyskerne satte efterhånden u-

både ind både mod denne blokade og mod de amerikanske fragtskibe. Fra 9. januar 1917 begyndte die Kaiserliche Deutsche Kriegsmarine uindskrænket u-bådskrig i Nordsøen og Atlanterhavet. Uden forvarsel torpederede og sænkede man nu alle fjendtlige skibe.

Amerikanerne protesterede voldsomt – uden virkning og erklærede derfor 6. april 1917 krig mod Det tyske Rige. Samtidig intensiverede man leverancerne til de nye partnere, Frankrig og England, selv om talrige allierede handelsskibe blev sænket.

Amerikansk tankskib skudt i brand i Atlanterhavet af tysk u-båd.

Der blev straks indført værnepligt i USA, og den 25. juni begyndte de første amerikanske tropper at ankomme til Frankrig, hvor de dannede American Expeditionary Force. Inden de blev sendt i skyttegravene, skulle de dog først trænes og have nødvendig udrustning. Fra oktober 1917 gik de aktivt ind i krigen.

I denne sammenhæng er det tankevækkende, at en del af disse amerikanske soldater var unge, danske mænd, som i starten af 1900-tallet var emigreret til USA for at skabe sig en tilværelse her. Men de endte måske med - uden at vide det - at stå i skyttegravene over for sønderjyske landsmænd, som var kommanderet i tysk tjeneste. Måske endda i værste fald over for gamle skolekammerater. Vi har kendskab til flere unge emigranter fra egnen, som kæmpede i amerikanske uniformer på Vestfronten.

Det skulle hurtigt vise sig, at man på tysk side fuldstændig havde under-

vurderet USA's indtræden i krigen, hvorfor udsigten til en endelig tysk sejr syntes mere og mere usandsynlig. For de allieredes kampvilje og -

evne betød de nye, veludrustede, friske tropper derimod et gevaldigt løft.

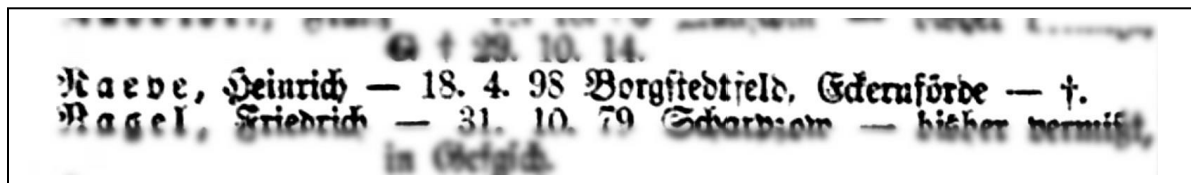
De første amerikanske soldater ankommer til Frankrig 1917.

De faldne:

Ifølge de arkivalier, vi har adgang til, har der i 1917 ikke været nogen af de faldne fra Burkal Sogn, som døde ved Østfronten. Måske en enkelt. Vi har kendskab til 13 mænd – unge og lidt ældre, som dette år er faldet ved fronterne i Nordfrankrig og Flandern/Belgien.

Den første, som bliver offer for fjendens kugler eller granater, er den knap 19-årige **Detlef Heinrich Naeve**, som faldt på en af årets første dage, 8. januar 1917. Han var født 18. april 1898 i Borgstedtfeld, Eckernförde og boede i Jynde vad. Vi kan forestille os, at han var tjenestekarl. Vi har ikke fundet arkivalier vedrørende Detlef Heinrich Naeve's militære rang eller regiment. I de omfattende tabslister, Verlustlisten, optræder han i udgave nr. 1386 på side 17.734 af 1. marts 1917 blot med et kors – ingen dato.

***

Den næste faldne fra sognet er ikke nævnt på mindestenen ved Burkal Kirke. Det er den 26-årige, ugifte **Carsten Peter Abild**, som var mejerist i Store Jynde vad. Han var født 11. maj 1894 i Weesbydam m i Medelby Sogn, få km syd for Store Jynde vad. Carsten var søn af Jens Peter Abild og Catharine Marie, født Christiansen. Han havde 4 søskende, to brødre og to søstre.

Carsten var indtrådt i den tyske hær den 27. november 1914 og sendt til fronten den 10. februar 1915. Han var tilknyttet Infanterie-Regiment "Graf Bose" (1. Thüringisches) Nr. 31, 4. Kompagnie. Vi kender ikke hans militære rang.

Sammen med sit regiment var han i december 1916 blevet sendt til byen Miraumont syd for Arras. Byen

ligger ved Ancre-floden, en biflod til Somme. Her skulle man sættes ind i kampe mod briterne. Ved disse stillingskampe mistede regimentet sit 4. Kompagni, og i slutningen af februar blev regimentet trukket væk og i marts sendt lidt nordpå til slag vest for byen Ervillers. Det var ved Miraumont, Carsten Peter Abild døde af sine kvæstelser den 6. februar 1917.

Han var i tjenesten blevet dekoreret med Jernkorset af 2. Klasse.

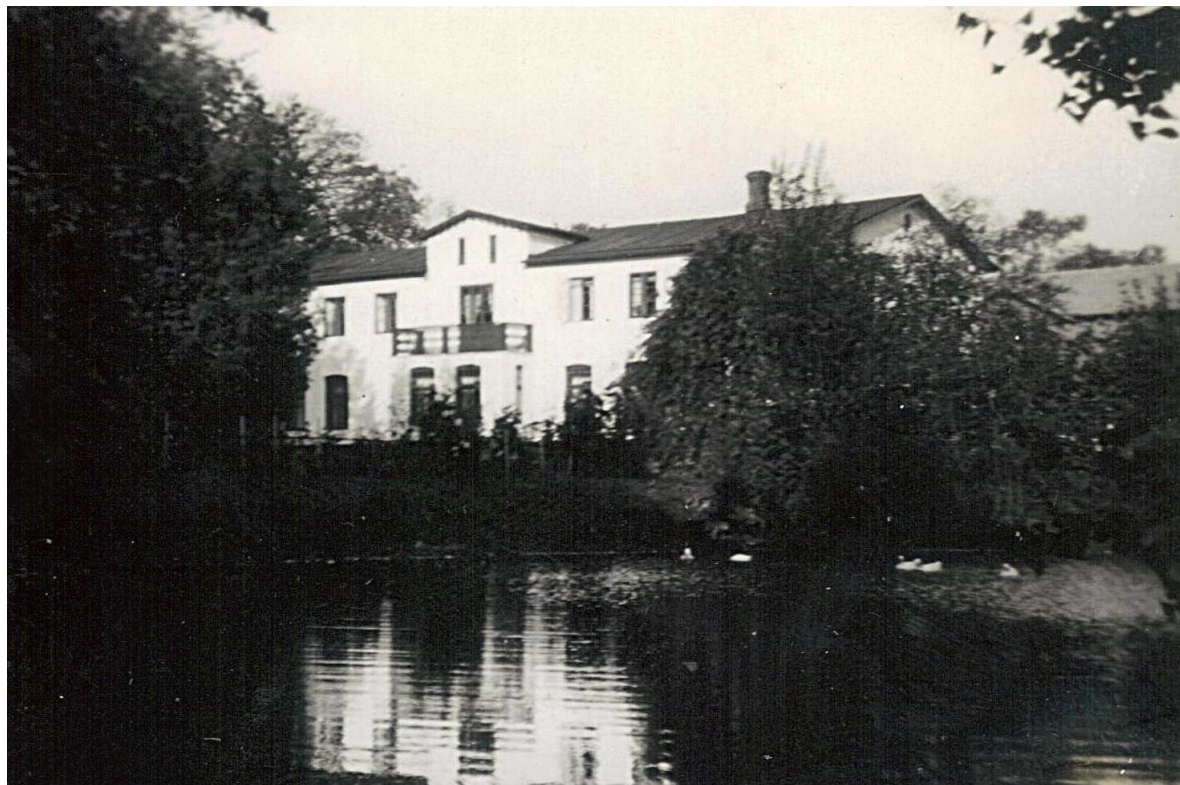
Carsten Peter Abild er 3 gange opført i Verlustlisten: i udg. 1044/side 13338 af 13. juli 1916 verwundet, udg. 1247/side 16071 af 6. november 1916 leicht verwundet, og endelig udg. 1383/side 17684 af 26. februar 1917 gefallen.

Vi skal frem til april/maj, før personregisterfører Lorenzen i Burkal Sogn igen må føre en af sognets unge mænd ind i bogen over faldne i en grusom, uforståelig krig. Denne gang er det den 37-årige, ugifte landmand **Hans Peter Toft** fra

Hans Peter Toft

Kværnholt. Hans Peter var født 23. maj 1879 som søn af Lorenz Nissen Toft, Kværnholtgård og hustru Anna Kjestine Toft født Hansen. Hans Peter Toft var Gefreiter ved 86. Infanterie-Regiment, 8. Kompagnie, hvor mange sønderjyder jo

Kværnholtgård

gjorde tjeneste under 1. Verdenskrig. Regimentets fulde navn var Füsilier-Regiment "Königin" (Schleswig-Holsteinisches) Nr. 86; det var hjemmehørende på Duborg Kaserne i Flensborg.

Hans Peter faldt den 11. april 1917 i

kampe ved byen Arras i Nordfrankrig. Slaget her i april/maj benævnes ofte som "det 2. slag ved Arras". Britiske styrker angreb fra 9. april til 15. maj 1917 tyske forsvarsstillinger nær byen med stor succes de første dage, hvorefter man kom ind i et dødvande.

Den næste fra Burkal Sogn, som mister livet i 1. Verdenskrig, er den 33-årige ugifte landmand **Hans Peter Adzersen** fra Lydersholm. Han var Kanonier ved 2. Rheinisches Fuss-Artillerie-Regiment Nr. 23, 8. Batterie. Han faldt ifølge personregisteret ved den franske by Reims den 17. april kl. 10 om formiddagen. På mindestenen ved Burkal Kirke er hans dødsdag angivet til 18. april '17. Hans Peter Adzersen blev begravet på Deutscher Soldatenfriedhof Veslud, få km sydøst for byen Laon i Frankrig.

Hans Peter var født i Østerby, Daler Sogn den 9. febr. 1884 som eneste søn af afdøde gårdejer Karl Christi-

an Adzersen og Anna Lene, født Hansen.

Hans Peter Adzersen

En lille uges tid senere faldt den 25-årige **Bonnik P. Jessen** fra Rens. Vi har ikke kunnet finde data vedrørende hans krigsdeltagelse, - ud over at han døde den 23. april 1917 i Frankrig.

Bonnik P. Jessen var født på Rens Mark den 4. febr. 1882 og var søn af kådner Paul Christian Jessen og Marie Christine, født Iwersen.

For at finde de næste ofre med tilknytning til Burkal Sogn skal vi længere mod sydøst langs Vestfronten, til kampene ved floden Aisne. Få kilometer fra floden løber en højderyg med navnet Chemin des Dames, på tysk Damenweg. Den havde tyskerne med held erobret tidligere i krigen. For de krigsførende magter spillede disse højdepunkter i landskabet en meget vigtig rolle; herfra kunne man overskue og kontrollere fjendens aktiviteter - og planlægge egne.

Fra 16. april blussede kampene på ny op her. Den franske hær havde i 1915 forgæves haft et gennembrudsforsøg. Nu i 1917 igangsatte man en minutiøst forberedt storoffensiv mod højderyggen, som tyskerne indtil videre med held havde forsvaret. Offensiven, som har fået navn efter den franske øverstbefalende general Nivelle, betød svære tab for franskmændene, men kun små landvindinger. Efter at der opstod mytteri blandt de franske tropper, måtte de afbrydes i slutningen af maj. Frem til 25. april havde franskmændene da mistet op mod 30.000 mand, og 100.000 var sårede.

Slagene ved Aisne/Chemin des Dames krævede flere ofre fra Burkal Sogn. Den første var den 37-årige landpost **Jacob Paul Peters** fra Bylderup-Bov; han var Füsilier ved 4. Garde-Regiment, da han døde af si-

ne sår ved Hurtebise-Ferme den 3. maj 1917 kl. 16.30.

Jacob var født i Langenhorn, Husum. Han var søn af afdøde arbej-

der Hans Ewald Peters, hvis sidste bopæl var Langenhorn Feld. Moderen var Hanna, født Bahnsen med bopæl i Bylderup-Bov, da Jacob faldt.

Her ved gården Hurtebisse-Ferme faldt landposten fra Bylderup-Bov, Jacob Paul Peters.

Den 6. maj faldt endnu en ung mand fra Burkal Sogn, der ligesom Hans Peter Toft var Gefreiter i Infanterie-Regiment Nr. 86, nemlig den 34-årige landmand fra Jydevad, **Nis Christian Jensen Nissen**. Han faldt ved slagene ved Arras, nærmere betegnet ved landsbyen Chérisy.

Nis var ved sin død gift med Anne

Marie, født Andresen. De var blevet gift 1. febr. 1905. Sammen fik de en søn, Hans Toft Lorenzen Nissen. Anne Marie fik senere tilkendt enkepension. Nis var født på Jydevad Mark som søn af Nis Nissen og Anna Johanna, født Jensen. Begge var døde, da Nis faldt i Frankrig – deres sidste bopæl var på Jydevad Mark.

I det 5 uger lange slag ved Arras mistede briterne tæt på 160.000 mand, tyskerne omkring 125.000 – deriblandt altså Hans Peter Toft og Nis Christian Jensen Nissen fra Burkal Sogn. Ubegribelige tal!

Den 33-årige **Jacob Andresen Sørensen** fra Rens var Ersatz-Reservist ved 4. Ersatz-Infanterie-Regiment, 5. Kompagni, da han den 6. maj døde af sine kvæstelser i slaget ved Chemin des Dames. Han var indtrådt 20. okt. 1914.

Jacob var ved sin indkaldelse til krigstjeneste parcellist (landmand). Han var søn af afdøde kådner Andreas Andersen Sørensen, hvis sidste bopæl var i Rens, moderen var Christine, født Hansen, som boede Rens, da Jacob faldt.

Den 18. maj 1913 var Jacob blevet gift med Anna Christine, født Bonnichsen.

Sammen havde de en søn, Andreas Nis Sørensen, som var født 15. febr. 1914, og en datter, Jacobine Marie

Ruinerne af rådhuset i Arras 26. maj 1917.

Christine Sørensen, født 18. april 1915.

Sideløbende med krigshandlingerne i Nordfrankrig var der også heftige kampe i Flandern, Belgien. Tre gange blev der i løbet af 1. Verdenskrig udkæmpet frygtelige slag her med kolossale tab på begge sider. Først i efteråret 1914, dernæst foråret 1915 og nu i anden halvdel af 1917 med englændernes storoffensiv, som har fået betegnelsen 'Det 3. Ypres-slag' eller 'Slaget om Passchendaele'. Det 4 måneder lange slag forvandlede det ellers engang så frugtbare landbrugsland til genombombede, vandfyldte granathuller og gold slam- og mudderørken. Den dag i dag finder man stadig ved fx markarbejde i Belgien og Frankrig udetoneret ammunition fra 1. Verdenskrig. Årligt er det i tonsvis.

I slutningen af juli havde den engelske feltmarskal Haig til hensigt med

to armeer at erobre højderyggen ved Passchendaele for endelig at få gjort det af med den tyske hær. Men tyskerne var godt forberedt på den engelske offensiv. Der var etab-

leret nye, forstærkede forsvarsstillinger med strategisk placerede maskingeværer, og man havde haft tid til at omplacere kanoner, så de var usynlige for fjenden. Desuden fik

Et ufremkommeligt, flandersk landskab totalt ødelagt af granater.

man en ekstra division til rådighed fra den 7. oktober. Men altafgørende var det, at den intense efterårsregn havde gjort terrænet i Flandern så blødt, at det var umuligt for de engelske enheder at fremføre det tonstunge artilleri, kanoner og tanks. Haig måtte derfor i første omgang stille sig tilfreds med blot at erobre nogle fuldstændigt sønder-skudte småbyer.

Den 6. november faldt Passchendaele endelig efter næsten 4 måneders kamp, men det var en dyrekøbt sejr for feltmarskal Haig; man skønner, at op mod 500.000 tusinde soldater, 275.000 allierede og 200.000 tyske mistede livet ved dette slag i Flandern. En hel generation af unge mænd bukkede under i dette helvede af blod og mudder.

Den 19. juni 1917 faldt den 26-årige arbejder **Peter Jessen Bollerslev** fra Nolde i kampe ved Spillekenhof - 3

km. nord for Warneton, en grænseby mellem Frankrig og Belgien. Byen ligger syd for den flamske by Ypres – på tysk Ypern.

Peter var Gefreiter i Reserve-Intanterie-Regiment Nr. 98, 2. Kompagni. Han blev 10. juni 1917 udmærket med Jernkorset af 2. klasse - og døde blot 9 dage senere. Han var indtrådt til krigstjeneste december 1914.

Han var født 27. februar 1891 på Vollerup Mark, Bjolderup Sogn som søn af afdøde arbejder Peter Hansen, sidste bopæl i Bramstedt, moderen var Helene født Jessen, bopæl Bramstedt.

Han blev døbt 'Peter Jessen Bollerslev', men gift 'Bollerslev', som også er brødrenes efternavn. Han blev konfirmeret 1906 i Burkal Kirke. Hans bror, Nis Peter Bollerslev, faldt 2. oktober 1916, og broderen Carl Bollerslev 10. juni 1918.

Peter Jessen Bollerslev var 18. november 1911 blevet gift med Hansi-

ne, født Lorenzen fra Flensborg. Sammen fik de 12. februar 1912 sønnen Peter Hansen Bollerslev. Hansine fik enkepension – hendes adresse var da i København!

Den 22. juli 1917 faldt den unge, ugifte landmand **Peter Hell Böse** - blot 1½ måned efter sin 19 års fødselsdag. Peters bopæl var Wallsbüll ved hans indtræden i krigstjeneste den 28. nov. 1916, og han blev sendt til fronten 8. maj 1917. Han tilhørte Garde-Regiment Nr. 4. Hans rang kender vi ikke.

I arkiverne angives det, at han faldt ved Tannapol - måske et sted på Østfronten; vi har ikke kunnet finde lokaliteten.

Når Peter medtages i denne oversigt, skyldes det, at han stammede fra Burkal Sogn. Han var født i Rens den 2. juni 1898 af den enlige mor, tjenestepige Elise Sørensen. Ved sin dåb fik han navnet 'Peter Helt Sørensen'. Året efter blev Elise gift

med en gårdmand i Wallsbüll og flyttede hertil med Peter, som 1905 fik sin stedfaders efternavn 'Böse'. Peters morfar Matthias Sørensen boede i Rens hele sit liv og blev 100 år. Hans onkel Fritz var senere skrædder i Rens.

Mindestenen ved Burkal Kirke med navnene på de faldne i 1. Verdenskrig er inddelt efter lokalitet. På den side af stenen, hvor de faldne fra 'Bau' er anført, optræder der en person, som iflg. vore kilder ikke synes at have haft tilknytning til Bov. Det drejer sig om den knap 30-årige **Carsten Hansen Schütt**. Carsten var født 16. august 1888 i Lendemark, Bylderup Sogn. Han var søn af postbud Martin Hansen Schütt, moderen var Clothilde Wilhelmine Christina, født Nielsen. Carsten faldt 27. juli 1917 et sted i Flandern. Den nærmere lokalitet kender vi ikke. Carsten Hansen Schütt's navn findes på en lignende mindesten i Aaben-

Schütt, Adolf, 20. 8. Grammen, Grammen. † infolge Krankheit.
Schütt, Carsten, Pn. d. H., 16. 8. Lendemark, Tondern, gefallen.
Schütte, Ernst, 26. 8. Alferde, bisher vermisst gem., nicht vermisst.
Schüttel, Heinrich — 18. 5. Ossen, Wellingb. — gefallen.

raa; det er lidt af et mysterium, at han mindes to steder.

Carsten fik lærereksamen 1911 fra Tønder Seminarium. Vore kilder nævner, at han herefter var lærer i hhv. Emmerlev og Skovby, og at han 1911-1912 var løjtnant. Fra 1912 til 1914 var han lærer i Strandelhjørn, Bevtoft Sogn. Han deltog fra 1914 i krigen som Leutnant der Reserve i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 84, 8. Kompagnie.

På de omfangsrige Verlustlisten er han i 1917 opført 3 gange: Den 30. maj 1917 står der i udgave 1474/side 18.734, at Vizefeldwebel Carsten Schütt er blevet 'leicht verwundet'. Den 9. juni meldes han i udgave 1493/side 18.981 igen let såret, og den 27. august 1917 anføres det i udgave 1596/side 20.271,

at Leutnant der Reserve Carsten Schütt er faldet.

Han var gift med Clara, født Jacobsen, som i 1921 boede i Højer. Carsten efterlod sig en søn, født 1916.

For at finde 1. Verdenskrigs næste offer fra Burkal Sogn skal vi igen til Flandern, nærmere bestemt iegn til landsbyen Passchendaele, hvor den 19-årige tjenestekarl på Rens Mark **Hans Christian Hansen** faldt i kamp den 30. oktober. Så han var en af dem, der i regn og kulde måtte lide under de umenneskelige forhold i slagmarkens plørede skyttegrave. Hans Christian var tilknyttet Infanterie-Regiment Nr. 464, 7. Kompagni som Musketier. Regimentet var blevet dannet 16. januar 1917, sammensat fra andre hærenheder.

Hans Christian Hansen

Hans Christian kom fra 84. Regiment.
Den 17. marts sendte han et billede af sig selv som feltpostkort hjem til sine forældre. Det blev afsendt fra Slesvig Slot (Gottorp Slot), hvor han var i Rekrutendepot. Teksten lyder sådan:

Liebe Eltern

17.3.17

Jetzt will ich eine Karte an euch schreiben. Gestern Abend habe ich das Packet erhalten. Wofür ich vielen Dank sage. Ich habe auch endlich das Packet von Marie Dahnke erhalten. Ist die Karte gut oder nicht. Das könnt ihr mich wohl

schreiben. Ich bin nicht damit zufrieden. Wenn es nicht gut ist sollt ihr mir das schreiben. Dann will ich mich wieder Fotografieren lassen. Gestern sind wir nach dem Schloss umkwatiert. Sonst geht es gut. Dasselbe hoffe ich von Euch. Viele grüsse sendet eurer Bruder und Sohn. H Hansen

Abs. Musketier Hansen Reckr. Depot.

I Ers. 84.29 Korporalschaft.

*Schleswig Schloss
schreibe bald*

Hans Christian var født 18. november 1898 i Rens og var søn af Nikolai Christian Hansen og Margrethe, født Christensen.

Den sidste fra Burkal Sogn, som i 1917 mistede livet i 1. Verdenskrig, har vi meget mangelfulde oplysninger på. Det er den 22-årige **Anton Peter Sørensen** fra Bov. Ham har det ikke været muligt at finde militære data omkring, dvs. regiment og rang.

Vi ved, at han var født i Søllingvrå, Bylderup Sogn den 29. april 1895 som søn af møller Hans Peter Sørensen og Anne Dorthea, født Jepsen. Familien flyttede fra Bylderup Sogn til Burkal Sogn i 1895, hvor faderen arbejdede ved landbruget. I

kirkebøgerne kan vi se, at Anton Peter er døbt i Bylderup Kirke, men konfirmeret i Burkal Kirke 1910. På sine ældre dage ordnede hans far ure for folk.

Anton Peter Sørensen faldt den 20. november 1917, men vi ved ikke hvor. Vi går ud fra, at det må have været ved Vestfronten, da krigshandlingerne på Østfronten var ved at høre op, som vi nævnte i indledningen.

I Verlostlisten Ausgabe 1758/side 22.203, dateret 24. december 1917, meldes han 'vermißt'.

Året 1917 var ingen undtagelse; igen måtte familier i Burkal Sogn opleve, at deres søn, bror eller far aldrig skulle vende hjem til.

Sorg kan ikke gradbøjes, siger man, - men tungest har det nok været for de 2 unge mødre, som stod alene tilbage med et eller flere børn.

